

Deus autem doni omnium quod donat, et simul ipsius donationis gratiæ et liberalis est auctor, ipse creator. Verum Noster *deus*; veritas *datum*, quia sepe per metonymiam ipse actus significat obiectum, puta datio significat datum, sive donum. Item ergo est « datum optimum, » quod « donum perfectum; » utitur enim exaggeratione S. Jacobus ut donum Dei amplifiet. Sapienter Trimegistus in *Asclepio*: « Omnia Deus, ait, et ab eo omnia, et ejus voluntatis omnia: quod totum est bonum, decens, immutabile, prudens, ipsi soli sensibile et intelligibile: et sine hoc nec fuit aliquid, nec est, nec erit: omnia enim ab eo, et in ipso, et per ipsum. »

Nota secundo, per *datum* et *donum* posse cum Didymo quodlibet accipi, sive illud sit nature, sive gratiæ, sive gloriæ: omnia enim dona et opera Dei optima et perfecta sunt, *Genes. 1, 31; Deuter. xxxii, 4*. Proprie tamen duo posteriora spectat S. Jacobus, alloquitur enim fideles qui donum fidei, gratiæ, sapientiæ et patientiæ a Deo acceperant, certaque spe expectabant donum gloriæ: unde Thomas Anglicus *datum* accommodat donis, que dantur in via, *donum* iis que in patria. Quocirca recte primo, hunc locum contra Pelagianos, negantes gratiam ad bene vivere a Deo postulandum esse, intorquet Coniunctio Arascanum, *Can. ult.*, et sepe S. Augustinus, quin et Theophilus in Concilio Ephesino per *donum* accipit Spiritum Sanctum, ejusque dona, puta remissionem peccatorum, sanctitatem, sapientiam, etc., que Christus e celo in fideles suos demittit. Alii accipiunt ipsummet Christum, qui seipsum cum suis donis immenso amore nobis dedit, et indes dat. Hic enim est datum optimum et donum perfectum, idque multipliciter: nam, ut canit Ecclesia ex Thoma:

Se nascens dedit socium,
Convalescens in edulium,
Se moriens in pretium,
Se regnans dat in premium.

Secundo, recte quoque Auctor Imperfecti, hominibus 39 in *Matthæum*, donum perfectum adaptat ad potestatem regiam Principum et Prelatorum: hæc enim omnis a Deo descendit et datur, uti docet Apostolus *Roman. xiii, 1*; quin et Titus Imperator apud Suetonium non timebat insidiatores, dicens « principatum tibi dari. » Melius Agatho Pontifex, episc. ad *Heracium et Tiberium*, per donum optimum accipit sapientiam principum, qua cognoscant et confiteantur se potestatem a Deo accepisse, nec eam posse sua prudentia et virtus recte administrare, sed ad hoc egere directione Dei et sapientia ab eo infusa: hoc enim esse donum Dei optimum.

Tertio, S. Jacobus vult fideles poscere a Deo non quale quale datum et donum, sed optimum et perfectum, tum quia Christianismus est status et professio vitæ optimæ et perfectæ; tum quia

Christianos vult eniti ad omnem Christianismum perfectionem: uti revera enitebantur ejus ævo primi Christiani. Vult enim eos poltere eximia sapientia et patientia, ut summe gaudeant in tentationibus, persecutionibus et martyriis. Quocirca Cassianus, lib. II *Instit.*, cap. x, per « donum perfectum » accipit perfectionem virtutum; et S. Fulgentius, lib. I, *epist. 4*: « A Deo, inquit, emanat totius bonæ voluntatis non tantum principium, sed et perfectio. » Id probat ex S. Jacobo dicente: « Omne datum optimum, etc. Deus enim est qui operatur in suis et velle et perficere. » Et S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*, ac S. Augustinus, lib. I *De Virgin.*, cap. iv, per « donum optimum et perfectum » accipiunt virginitatem, quam virgo non sibi, sed Deo humiliter ascribere debeat, uti docet Apostolus, I *Corinth. vii, 7*. Cyrillus vero, lib. IV in *Joannem*, cap. xv, per « donum optimum et perfectum » accipit perfectam cognitionem Christi et veritatis; hæc enim esse summam gratiam, ideoque a solo Deo expectandam: cognitionem (inquam) non nudam et aridam, sed Dei amore informatam et ardentem. Summum enim Dei donum est charitas, I *Corinth. xiii, 1*. Glossa vero accipit gratiam robustam et virtutem perfectam, qualis baptizatis datur in Sacramento Confirmationis. Alii idipsum adaptant vitæ religiose: hæc enim optima est et perfecta. Ita notat Alvarez, lib. V, *part. I*, cap. 1. Alii per « donum optimum » accipiunt tribulationes et cruces: has enim vers. 2 vocavit omne gaudium. Alii accipiunt Eucharistiam. « Quid enim bonum ejus est, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum et vinum germinans virgines? » *Zach. ix, 17*. Hæc partialia dona sunt, non « omnia donum, » ut ait S. Jacobus.

Denique humilis et verax fidelis sapiat et confiteatur cum S. Augustino, *Solitog.* cap. xv: « Si quid boni est, parvi vel magni, donum tuum est, Domine: et nostrum, non nisi malum est. Unde igitur gloriabitur omnis caro? Numquid de malo? Hæc non est gloria, sed miseria. Sed numquid gloriabitur de bono? Tuum, Domine, est bonum, tua est gloria: qui enim de bono tuo gloriam sibi querit, et non tibi querit, ille fur est et latro, et similis est diabolo, qui voluit furari gloriam tuam. »

DESCENDENS A PATRE LUMINUM. — « Patrem lumen » vocat Deum et SS. Trinitatem. *Primo*, quia respicit ad sapientiam, quam dixit postulandam a Deo: sapientia autem est lumen mentis, cujus pater, id est auctor, est Deus.

Secundo, quia respicit ad solem; hic enim est pater omnis luminis in mundo. Nulla enim creatura corporea ita representat Deum, sicut sol: Deus enim est sol quidam increatus, lucidissimus et beneficentissimus, qui omnia sua beneficentiæ luce et radiis illuminat, vivificat et perficit. Unde S. Dionysius, cap. IV *De Divin. Nomin.*: « Clara (ait) expressaque divinitatis imago est

magnus hic sol, totus lucens, ac semper splendidus, omnibus etiam que ejus lucem capere possunt, collucet, habetque lumen per omnia diffusum, sursum et deorsum. Ac si quid est quod de eo non particeps, id ejus luminis tenuitati aut parvitati non est tribuendum, sed iis, que quia apta non sunt ad capiendum lumen, ad id capiendum non explicantur. Itaque illius radius immensa splendoris magnitudine penetrat, ad vitam excitat, alit, auget, absolvit, purgat, renovat: ac lumen mensura est et numerus horarum, dierum totiusque nostri temporis; colligit convertitque ad se omnia que videntur, que moriuntur, que illustrantur, que calescunt, et uno nomine ea que ab ejus splendore continentur: itaque *lux*, id est sol, dicitur, quod omnia *illuminat*, id est, congregat colligatque dispersa: eaque omnia eum expetunt, que sensu percipiuntur, aut quod cernere cupiant, aut sentire, illustrari, calescere, omninoque contineri a lumine. » Ecce hic est pater lumen, hic est sol lucidissime divinitatis. Perperam ergo Anastasius Sinaita, lib. IV *Hexæm.*, censet *lux* esse nomen Hebræum, idemque quod *El*, id est, *Deus meus*, ideoque Christum in cruce sole obscureto exclamasse: « *Eli, Eli, lamma sabacliani?* » Vide octodecim analogias solis et regis, ac magis *Dei*, qui est Rex regum, quas recensui *Isaie xlv, 1*.

Tertio, Deus est « pater lumen, » id est bonorum: omnis enim boni causa et symbolum est lumen. « Ex ipso enim bono lumen est, et bonitatis imago. Itaque lucis nomine ipsum bonum celebratur, quasi in imagine exemplar expressum. Divinitatis enim bonitas omnia illustrat, efficit, vivificat, continet, perficit; estque eorum que sunt et mensura, et æternitas, et numerus, et ordo, et complexus, et causa, et finis, » ait S. Dionysius, *De Divin. Nomin.*, cap. iv. Hinc Ecclesia ad Primam, orans pro ope et directione Dei ad omne bonum toto die peragendum, ait: « Et sit splendor Domini Dei nostri super nos, et opera manuum nostrarum dirige super nos. » Splendor enim et serenitas faciei signum est favoris et opis, benevolentiæ et beneficentiæ. Unde identidem orat Psaltes: « Illumina faciem tuam super servum tuum; » et *Psal. lxxv, 4*: « Illuminans, ait, tu mirabiliter a montibus æternis, » scilicet ut nos a tenebris obsidionis liberes, cædendo castra Sennacherib ex montibus Sion et Moria, ait Theodoretus et Euthymius ibidem.

Hinc Joannes Alba Electorum, cap. xvi, « Patrem lumen » interpretatur « auctorem omnium bonorum. » Lumen enim est primum mundi bonum, per quod fruimur cæteris. Unde et primo creatur est a Deo, dicente: « Fiat lux. Et facta est lux; » illicoque additur: « Et vidit Deus lucem, quod esset bona, » *Genes. 1, 4*. Hinc ex adverso Tobias Raphaeli apprecanti gaudium: « Quale, ait, gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo et lumen oculi non video? » *Tob. v, 12*; et cap. x,

vers. 4, filium vocat « lumen oculorum » suorum, id est, omne sum bonum. Hinc sicut videre bona Hebræis significat potiri bonis: ita et videre lumen, idem denotat, ut *Psal. xxxv, 4*: « In lumen tuo videbimus lumen, » id est, in te summo bono fruimur omni bono. Sic ait Pacatus in *Panegyrico Theodosii*: « In ipsi statim Imperii auspiciis privatorum domos adibat, et urbis angulos, qui nunquam imperatorum solem vidissent, pio lumine complebat. » Hic sensus symbolicus magis est quam litteralis.

Quarto, quia S. Jacobus opponit Deum concupiscentiæ, quasi lucem tenebris: concupiscentia enim cæca est, hominemque excecet: unde Deus, inquit, quasi pater lumen invocandus est, ut sua luce omnes concupiscentiæ tenebras illuminet et dispellat.

Quæres: Quot modis et rationibus Deus, et S. Trinitas dicitur « pater lumen? » Respondeo, sex: *Primo*, quia ad intra, sive in essentia sua Deus est lux increata, originalis et immensa. Vide S. Dionysium, cap. IV *De Divinis Nominibus*. Unde et S. Paulus ait Deum habitare lucem inaccessibilem, I *Tim. vi, 16*. Rursus singule personæ SS. Trinitatis sunt lux immensa; sicut enim a luce procedit lumen, ita a Patre procedit Filius, juxta illud Symboli Niceni: « Lumen de lumine: » sic et Spiritus Sanctus a Patre et Filio procedit ut lumen. Unde Ecclesia in hymno Pentecostes eum invocans: Veni, inquit, lumen cordium. Quocirca S. Dionysius, cap. II *De Divin. Nominibus*, Tertullianus, Justinus, Nazianzenus et alii mysterium Trinitatis per lumen explicant, utpote in quo sunt tria distincta et cœva; que tamen unum quid videntur, nimirum lumen, splendor et calor. Rursus sicut lumen sine ulla sui immixtione producit secundum et tertium, ita Pater sine ulla sui jactura generat Filium et spirat Spiritum Sanctum, eisque suam deitatem communicat. Audi Nazianzenum, *orat. 40*: « Lumen, inquit, hoc in Patre et Filio et Spiritu Sancto consideratur, quorum opulenta nature identitas est, atque una eademque splendoris proslatio. » Idem, *oratione 43*: « Deus, ait, est lumen inaccessibile, ac successione minime obnoxium, nec principium habens, nec finem habiturum, nec in dimensionem cadens, perpetuo fulgore rutilans, trino splendore micans, et tale, ut paucis, imo ne paucis quidem, perspicua sit ipsius magnitudo. » Unde rursus S. Dionysius ita orditur suam *Hierarchiam celestem*: « Omne datum optimum, ait, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre lumen, etc. Itaque appellato Jesu, qui lux est Patris, que est, que vera est, que omnem hominem in hunc mundum venientem illuminat, ejus benignitate nobis ad Patrem lucis auctorem aditum patuit, ad illustrationes sanctarum Scripturarum veniam, celestiumque mentium atque naturarum hierarchias consideremus, lumenque, illud homogenitum etc.; ac rursus nos ex eo ad sim-

plicem ipsius radium splendoremque referamus. » Et S. Augustinus, serm. 122 *De Diversis*, cap. xv: «Ipsum Verbum, ait, Deus incommutabilis est, sicut Deus, apud quem est Deus. Nihil in illa persona cogites detrimenti, vel commutationis: Deas enim Pater luminum, apud quem non est commutatio, nec momenti obumbratio. » Denique ab Apostolo *Hebr.* 1, 3, Filius Dei vocatur «splendor gloriae, et figura substantiae Patris.»

Secundo, quia Deus ad extra producit angelos, qui toti sunt intelligentes et lucidi, de quibus proinde ait Nazianzenus, orat. 2 *De Pascha*: «Secundi splendores procreati sunt, primi splendoris comministri, primario Dei fulgore collescentes. Ille ob splendorem Lucifer, » etc.; item homines qui pariter natura sunt intelligentes: unde et homo a Graecis *φωσ*, id est *lumen*, vocatur propter rationis usum, ait Nazianzenus, loco jam citato. Insuper Deus producit homines, aves, pisces et animalia quae pollent lumine oculorum, et quae ad imaginationis et phantasie.

Tertio, quia Deus est Pater auctorque solis, lunae, stellarum omniumque luminum, adeoque primo omnium lucem creavit, dicendo: «Fiat lux, » *Genes.* 1, ait Nazianzenus, *oratione* 43. Hoc est quod canit Baruch, cap. iii, 33: «Qui emittit lumen, et vadit: ut vocavit illud, et obediit illi in remore; stellae autem dederunt lumen in custodiis suis, et laetae sunt. Vocate sunt et dixerunt: Adsumus. Et luxerunt ei cum jucunditate, qui fecit illas. Ille est Deus noster. » Rursus est auctor conjusvis lucis, id est, vite, puta angelicae, humanae, animalis et vegetativa. Denique omnes creaturae suo lumine, id est, sua pulchritudine, ostendunt suum Creatorem quasi Patrem luminum. Nam, ut ait Sapiens, cap. xiii, 5: «A magnitudine speciei et creaturae cognoscibiliter poterit Creator horum videri.»

Quarto, quia producit omnia lumina supernaturalia, puta fidem, sapientiam et patientiam, ceterasque virtutes, quae non sunt aliud quam lumina mentis, a Patre luminum derivata, ut quidam Sanctorum dixit. Hoc maxime respexit S. Jacobus: vult enim patientiam, sapientiam ceterasque virtutes non nobis, sed Deo ascribi, ab eoque postulari. Unde et baptismus a S. Dionysio aliisque Graecis vocatur *φωτισμός* (quin et a S. Paulo, *Hebr.* vi, 4), id est *illuminatio*, quod per eum Deus fidelibus infundat fidem, sapientiam, gratiam, charitatem omnesque virtutes Christianas, quae sunt lumina quaedam supernaturalia. Vult ergo S. Jacobus fideles a Patre luminum possidere lumen intelligentiae, ut cognoscant et sapienter virtutes illas sublimes mundo paradoxas, quas paulo ante docuit, nimirum tribulationem esse gaudium et felicitatem; patientiam habere opus perfectum; humiliter gloriantur esse in sua exaltatione, diviti autem in sua humilitate erubescendum; beatum esse qui suffert tentationem, etc. Haec enim sunt axiomata quae omne rationis et philosophiae lu-

men et dictamen transcendunt, nec nisi lumine divino a Patre luminum infuso capiuntur. Unde Nazianzenus, orat. 40, docet Deum esse lumen quoddam: «Quo princeps animi nostri pars illustratur, ac nostri secundum Deum gressus diriguntur; » imo Christus: «Ego, ait, sum lux mundi; qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitae, » *Joan.* viii, 12.

Quinto, quia omne lumen propheticum descendit a Deo, quasi Patre et auctore luminum; Deus enim omnibus Prophetis sua oracula inspiravit, et quasi lumina revelavit: de quo dixi initio Comment. in Prophetas. Unde S. Dionysius, cap. iv *De Divin. Nomin.*, ait bonum vocari lumen mentis, quod mentem spirituali luce implet, eique sacrum lumen largiatur: «Lux ergo mentis, ait, dicitur bonum, quod lucem omnem superat, quod quasi radius fontis lucisque manans effusio mentem omnem ex sua plenitudine illustrat, omnesque mentis facultates renovat, omnes complexu suo continet, congregat et colligit. » Idem, cap. vii, docet modum intelligendi divina esse, «si nos toti extra nos simus, totique Dei flammis: praestat enim nos Dei esse quam nostros. Ita enim demum nobis divina tradentur, si cum Deo simus. » Et inferius asserit, sapientiae universae mentisque omnis, ac rationis et sensus omnis divinum sapientiam principium, esse causam procreatricem, perfectionem, custodem et finem.

Sexto, quia lumen gloriae, quo Angeli et Beati omnes vident Deum, eoque fruuntur et beantur, promanat a Deo quasi Patre luminum; de quo Psaltes, *Psal.* xxxv, 10: «Quoniam, ait, apud te est fons vitae, et in lumine tuo videbimus lumen. » Horum omnium auctor est Deus: merito ergo «Pater luminum » indigitatur, nimirum, ut ait Poeta:

Ipsae sunt verus fons lucis dans lumen incoedivum.

Porro hoc lumen gloriae in electis Deus ex anima derivabit in corpus, illudque faciet splendidum et gloriosum per dotem caritatis in illud transfusam. Unde Christi facies in transfiguratione respicuit sicut sol, *Matth.* xvii. Et Angeli in corpore assumpto representantes gloriam corporis Christi resurgentis, apparuerunt fulgidi, imo fulgurantes. «Erat, inquit S. Mattheus, cap. xxvii, vers. 3, aspectus ejus sicut fulgur. » Denique «justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum, » *Matth.* xiii. Quocirca Ecclesia invocans Christum quasi Patrem luminum, in festo Transfigurationis ad Laudes, illa jubilat:

Amar Jesu dulcissime,
Quando cor nostrum vistas,
Pellis mentis caliginem,
Et nos reple dulcedine.

Quam felix est quem salvas,
Consues patrem dexterae!
Tu vero lumen patriae,
Quod omnem sensum superat.

Splendor paterna gloria,
Incomprehensa bonitas,
Amoris tui copiam
Da nobis per praesentiam,

APUD QUEM (Graece *πρὸς ὃν*, id est *in quo*, vel *a quo*; vel usitatus *apud quem*) NON EST TRANSMUTATIO (localis, qualis est solis dum mutat locum et ab Oriente movetur in Occidentem), NEC VICISSITUDINIS (Graece *εἰς ἄλλο*, quod Origenes explicat, *conversionis*) OBUMBRATIO.

Dupliciter enim sol causat tenebras et umbram. *Primo*, motu diurno, dum eo finito abit et occidit in vespera; haec est transmutatio localis. *Secundo*, quadam vicissitudine et vicaria sui conversione a tropico Cancris in tropicum Capricorni: haec enim varias apud varios generat umbras: quo enim magis accedit, eo minores; quo magis recedit, eo majores parit umbras; Deus vero nec mutationem, nec conversionem ullam subit: unde plane tenebrarum est expers, nullasque secum vehit umbras.

Secundo, Thomas Anglicus: Apud Deum, ait, non est transmutatio in natura, quia omnino immortalis est; nec vicissitudinis obumbratio in effectu, quia ab ipso semper procedit lux, nunquam tenebra.

Tertio, alii: Apud Deum, inquit, non est mutatio accidentalitatis, ut quod prius voluit, postea nolit; ut amet, quod prius oderat; ut ira, metu, alia passione agatur. Nam, ut ait S. Augustinus, Deum aliquens lib. I *Confess.* iv: «Amas, nec aestas; zelas, et securus es; penitet te, et non doles; irasceris, et tranquillus es; opera imitas, et non mutas consilium.»

Quarto, germanius alii, *q. d.* Apud Deum non est mutatio nec vicissitudo luminis gratiae et umbrae peccati, ut scilicet nunc causet gratiam, nunc tentet ad peccatum: de eo enim agit S. Jacobus. Et Graecum *παράλληλος*, sive *παράλληλος*, idem est quod *alternatio*, id est, per vices commutatio, variatio, vicissitudo, differentia, diversitas, aberratio, praeteritio, commutatio: ut serratores lignorum alternant mutaque vices, dum nunc serram elevant, nunc depriment. Unde S. Hilarius, lib. IV *De Trinit.*, verit, *apud quem non est demutatio*; S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*, *Apud quem non est differentia*; Vatablus, *apud quem non est immutatio*. Alludit ad Astrologos qui observant stellarum, et praesertim cometarum parallaxin, id est, variationem in motu, situ, aspectu: sol enim ad quem quasi patrem luminum hic alludit S. Jacobus, suam habet parallaxin, non in essentia, nec in luce sibi intrinseca, sed in motu, situ et lumine quod diffundit.

Nota: Quintuplex est immutabilitas in Deo: *primo*, natura, quia immortalis est; *secundo*, qualitatibus, quia inalterabilis est; *tertio*, loci, quia immensus est, ideoque immobilis; *quarto*, voluntatis, quia constans est; *quinto*, operationis et ostensionis sui, quia eodem tenore semper ope-

ratur, eundemque se semper ostendit; quatuor ultimae ex prima promanant: quia enim Dei natura plane est immutabilis in se, hinc et talis est quoad qualitates, loca et volitiones: «Omnis enim mutatio quaedam mortis imitatio est, » ait S. Bernardus, serm. 81 *in Cant.*; et S. Gregorius, lib. XII *Moral.* xvii, hunc locum sic explicat: «Quid, ait, mutabilitas, nisi mors quaedam est? quae dum rem quamlibet in aliud immutat, quasi occidit quod fuerat, ut incipiat esse quod non erat. Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio: ipsa enim mutabilitas umbra est, quae quasi obscuraret lucem, si hanc per aliquas vicissitudines permutaret. Sed quia in Deo mutabilitas non venit, nulla ejus lumen umbra vicissitudinis intercidit. » Unde in *Cant.* cap. iv, vers. 6, gemit sponsa «donec aspiret dies, » eternitatis; «et inclinentur umbrae, » mortalitatis et mutabilitatis. Haec S. Jacobus non loquitur hic de quatuor primis Dei immutabilitatibus, sed de quinta quoad operationem, *q. d.* Deus in operando non mutat, nec variat vices, ut jam causet sapientiam et patientiam, jam concupiscentiam, impatientiam et peccatum; sed idem semper, sibi quae per omnia similis non nisi bona constanter producit, eaque omnia, mala vero nulla. Confer enim et praefert Deum soli, qui licet in essentia et qualitate sit immutabilis, mutatur tamen loco, aspectu et operatione, ut nunc diem, nunc noctem; nunc calorem, nunc frigus; nunc aestatem, nunc hiemem efficiat. Deus autem uti essentia et qualitate, ita et loco, aspectu et operatione immutabilis est, nimirum ut semper lucem, id est bonum producat, nunquam tenebras, id est malum. Unde Graecum *παράλληλος* Proclus in *Sphaera*, pro solis conversione usurpat. Sensus ergo est, *q. d.* Deus est pater luminum et sol increatus, sed non patitur, ut sol noster, illam reciprocationem motus, illuminationis et operationis, ut nunc accedendo lucem gratiae, nunc recedendo tenebras errorum et peccati inducat, sed perpetua est lux, constansque fons omnis luminis.

NEC VICISSITUDINIS OBUMBRATIO. — Graece *εἰς ἄλλο*, S. Augustinus pro *εἰς ἄλλο* videtur legisse *εἰς ἄλλο*; nam lib. *De S. Virgini.* cap. vii, verit, *nec momentis*, id est, momentanea obumbratio: *εἰς ἄλλο* enim significat *transit in libra momentum*, hoc est inclinationem, librationem, impulsum. Unde Sapiens, cap. xi, vers. 23: «Tanquam *εἰς ἄλλο*, id est, momentum statera, sic est ante te orbis terrarum, et sicut gutta roris antelucani. » Verum alii passim legunt *εἰς ἄλλο*, id est conversio, vicissitudo, fuga, solstitium; explicat enim, quam vocarunt mutationem, nimirum vicissitudinis obumbrationem, id est, vicissitudinem umbrae, hoc est, instar umbrae obumbrantem; aut vice versa obumbrationem vicissitudinis, id est, vicariam et per vices succedentem luci et illuminationi, uti obumbratio noctis suo tempore et vice succedit illuminationi diei. Est enim hypallage in utraque

voce. S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*, legit, *«ac conversionis umbraculum, et lib. II Contra Pelagianos, cap. III: «Deus, ait, lux appellatur, et tenebræ in eo non sunt ullæ, quia omnium aliorum lumina aliqua sordè maculantur. Apostoli lux sunt mundi, sed tenebræ in eis sunt aliquæ; nam, ut ait Job, cap. xxv, vers. 3: Luna non splendet, et stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus.»*

Sensus ergo est, *q. d.* Noster sol, qui est pater luminum, patitur non in se, sed quoad nos, sæpe vicissitudinis obumbrationem: mutat enim vices, primo, diei et noctis: ut nunc hemisphaerium nostrum, nunc oppositum illuminet; nunc in nostro, nunc in opposito, causat umbram et tenebras. Secundo, mutat vices, græcè *ἡμέρας*, id est, conversionem, et a tropico Canceri in tropicum Capricorni reciprocationem: quare nunc habitantibus sub Cancero, nunc habitantibus sub Capricorno alternat, alternisque auget lucem et umbram, causatque hiemem et æstatem. Tertio, sol patitur eclipsin per interpositionem lune inter eum et terram; idemque lunam eclipsat, si inter utrumque interjectus sit globus terræ. Quarto, sol sæpe nubibus, ventis et procellis obducitur, obumbratur et obscuratur. Quinto, sol dum est in solstitio hiberno, causat brevissimos dies, in æstivo longissimos, in æquinoctio æquales noctibus. Rursum causat et alternat quatuor anni tempora, scilicet ver, æstatem, autumnum et hiemem. Hisce suis motibus, accessibus et recessibus varias et multiplices efficit umbras, imo quotidie in singula momenta umbra corporum omnium in terra juxta motum solis mutatur: umbra enim sequitur suum corpus lucidum, puta solem, eique per omnia se accommodat; at Deus, qui est sol fixus, immotus et immensus, nullas in illuminatione et operatione causat umbras, nullas tenebrarum et lucis habet vicissitudines, ut nunc bonum operetur, nunc malum, sed quantum est ex se, illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, *Joan. 1, 9*; nullam in operando, illuminando et beneficiendo patitur *ἡμέρας*, id est conversionem, variationem, fugam, solstitium, diminutionem, umbram, eclipsin; sed semper et ubique in omnes et omnia beneficentiæ suæ radios explicat et expandit, nunquam tenebrosus vel umbrosus est, id est, nunquam maleficus aut minus beneficus, imo nunquam consistens quasi in solstitio, et a beneficiendo cessans, sed jugiter operans et beneficiens existit. Ita Beda. Vere *S. Fulgentius, epist. 4, cap. v: «Ille, ait, nobis omnem boni sufficientiam subministrat, cujus non minuitur plenitudo cum donat.» Nam, ut ait Sapiens, cap. vii, 40 de Sapia in creata, quæ est Deus: «Inextinguibile est lumen illius.» Quantum ergo est ex parte luminis et solis hujus, ille per se omnibus præfulget, in omnes radios suos spargit; si quis sua duritie claudat fenestram cordis sui, tenebras suas sibi, non soli huic ascri-*

bat, uti superius dixi ex *S. Dionysio*. Illic dos soli Deo convenit, non angelis; nam, ut ait Gregorius, lib. V *Moral. cap. xxvii: «Natura angelica etsi contemplationi auctoris inhærendo, in statu suo immutabilis permanet, eo tamen ipso quo creatura est, in semetipsis vicissitudinum mutabilitatis habet.»* Illic Lucifer cum suis ex angelo factus est diabolus. Multo magis homo «fugit velut umbra, et nunquam in eodem statu permanet,» *Job xiv, 2*. Hinc Dei nomen est *Jehova*, sive «Ego sum qui sum,» *Exodi. iii, 14*. Et: «Ego Deus, et non mutor,» *Malach. iii, 6*. Vide ibi dicta. Quocirca recte Ecclesia Patrum luminum invocans orat feria 3, ad Matutinum:

Cosors paterna luminis,
Lux ipse lucis et dies,
Aufert tenebras mentium. etc.

Et ad Laudes ferie 2:

Splendor paterna glorie,
De luce lucem profertens,
Lux lucis et fons luminis,
Dies diem illuminans.

Versusque sol illabere,
Micans nitore perpeti,
Jubarque Sancti Spiritus
Infundat nostris sensibus.

Hæc de causa Dei Filius suscepit humanitatem factus homo, ut in ea posset umbras passionum, laborum, crucis et mortis suscipere, quarum incapax erat deitas, uti docet Anastasius Sinaita in *Ἐρημ. id est, vita duce, cap. xii*. Unde *S. Dionysius*, visa eclipsi solis miraculosa in morte Christi, rogans Apollonem quidnam hoc sibi vellet, ab eo audivit: «Hæ sunt, o bone Dionysi, divinarum vicissitudines rerum,» ut ipse refert epist. *Ad Apollon.*

Hinc secundo, Gnosticos et Manichæos docentes animam humanam esse divinæ particulam auræ, et de ipsa Dei substantia decidi, confutat *S. Augustinus, lib. De hæres. cap. vi et xlvi*, sic enim deitas mutaretur et minueretur. Creat ergo animam Deus, et creando infundit unitique corpori humano debite organizato.

Tertio, Deus in Scriptura subinde dicitur obumbrare, non quod instar umbræ patiatur defectum, aut variationem luminis; sed quod instar umbræ suos ab æstu tentationum et tribulationum protegat, juxta illud *Psal. xc, 4: «Scapulis suis obrumbabit tibi, et sub pennis ejus sperabis.»* Aut quod in umbra, id est, arcane, et obscure quoad homines hominumque intellectum sua mysteria operetur. Unde de Verbi incarnatione dixit Gabriel ad *B. Virginem Deiparam: «Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi,» Lucæ 1, 35.*

Quarto, hinc *S. Augustinus in Speculo, cap. xii*, docet *SS. Trinitatem esse verum lumen, et ἑ ὅ, id est, ipsum ens immobile, immensum, subsistens et constans. «Unus, ait, a se (Pater), unus*

ab uno (Filius), unus ab ambobus (Spiritus Sanctus): ab uno omnia, per unum omnia, in uno omnia; id est, a se Pater; ab altero, id est a Patre, Filius; ab utroque Spiritus Sanctus; ὅ a se, ὅ ab altero, ὅ ab utroque; omne autem ὅ semper in tribus, et omne ὅ æqualiter in singulis; verax genitor, veritas genitus, amor amborum Spiritus Sanctus: una virtus, æqualis majestas, par gloria. » Unde eam invocans subdit: «Deus trino et uno, Deus omnipotens, apud quem non est transmutatio, et ideo apud te cursus temporis, diei noctisque alternatio nequaquam variatur. Deus lux vera, quæ sine accessu ea quæ eligis, illustras; et sine recessu ea quæ respicis, æseris: et ideo in te nullus defectus, nulla mutabilitas venit. Deus, qui in temetipso manendo immutabilis es, sic in se transitoria condidisti, ut apud te transire nequaquam possint; et ideo in conspectu tuo tempus non defluit, quod apud nos sine decurrit. Deus, in cuius æternitate fixa manent ea, quæ non fixa exterius sectorum volumina emanant; et ideo æternitas tua dies est una, quæ nec sine clauditur, nec initio aperitur. Deus, qui sine mutabilitate tui simili cuncta respicis, sine distensione comprehendis, et bona quæ juvas, et mala quæ judicas, et quæ juvas remuneras, et quæ judicandas damnas, in his quæ diverso disponis ordine diversus non es. Deus, qui opera tua extra circumdas, et intra populos; supra regis, et infra feris: et licet sis superior per potentiam, inferior tamen per sustentationem; exterior per magnitudinem, interior per subtilitatem; causa superior et inferior es sine loco; amplius sine latitudine, subtilis sine extensione, et ideo per mlem corporis nusquam es, sed per incircumscripam substantiam et immensibilitatem incommutabilis naturæ nusquam dees.» Deinde cap. *xxxiii*, sic Deum alloquitur: «Deus supra quem nihil, extra quem nihil, sine quo nihil, ultra quem nihil, infra quem nihil. Deus sub quo totum, cum quo totum, in quo totum. Deus a quo omnia, per quem omnia, in quo omnia. Deus cujus nos fides excitat, spes erigit, charitas jungit. Deus qui petere jubet, et invenire facit, et pulsantibus aperit. Deus a quo averti, cadere est; in quem converti, resurgere; in quo manere, consistere. Deus quem nemo amittit nisi deceptus, nemo querit nisi admonitus, nemo invenit nisi purus, aut purgatus. Deus quem nescire, mori est; quem nosse, vivere est; quem spernere, perire est; cui servire regnare est. Deus cujus pietatis ope et bene servit subjectus, et dominatur prælatus; et ideo sine te nemo coram recto incedit tramite, vel ordine. Deus invisibilis et immense, ineffabilis et æterne, incomprehensibilis, et corpore immortalis et perpetue, incommutabilis et incircumscripæ, mirabilis et benedictæ, indicibilis, cui esse est vivere, sapere et intelligere, scire et posse pulchrescere et clarescere; unum et idem es, quia simplex es, et dividi non potes. Tu es iose Deus

meus vivus et verus, Deus pius, Rex nimis magnus.»

Denique hinc *S. Gregorius, lib. XII Moral., cap. xvii*, docet viam et rationem acquirendi mentis stabilitatem et constantiam esse, si eam in Deo stabili et immutabili defigamus: qui enim in creatore cor et spes suas ponit, cum labili sit labilis: qui vero in Deo, cum stabili sit stabilis, ut nulla rerum, temporum, personarum, occupationum, passionum vicissitudine agitur; sed idem semper, suique similis sit, eodem vultu et animo consistens in adversis et prosperis. «De sanctis, inquit *S. Gregorius*, scriptum est: Celi enarrant gloriam Dei; qui per naturam omnes in semetipsis propriam mutabilitatem habent; sed dum immutabili veritati studiose semper inhære desiderant, inherendo agunt ut immutabiles fiant. Cumque ad hanc totam affectu se tenent, quandoque accipiunt ut super semetipsos ducti vincant hoc, quod in semetipsis mutabiles extiterunt, etc. Ipse enim in semetipso solus immutabilis est, de quo per Jacobum dicitur: Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.» Sancti ergo de Deo dicunt cum *Psalte, Psal. iv*, in quavis occupatione et perplexitate: «In pace in idipsum dormiam et requiescam, quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me.» Quæ fuerunt ultima vola et verba *S. Gorgonie, sororis S. Gregorii Nazianzeni*, iisque immortis est, teste *Nazianzeno, orat. 14*, quæ est funebria *S. Gorgonie.*

48. VOLUNTARIE ENIM GENUIT NOS.—Probat Deum non esse auctorem tenebrarum, id est tentationis et peccati, sed lucis, id est sapientiæ, patientiæ, omnisque dati optimi et doni perfecti; quia genuit nos fecitque filios suos, lucis, inquam, sicut ipse est pater luminum. Hæc enim generatio est datum optimum, omneque donum perfectum ambit et amplectitur. Quid enim Deus neget filiis suis?

Nota: T3 voluntarie *S. Bernardus, sermone 2 ad Fratres*, super hoc, *Hæc est generatio quærentium Dominum*, refert ad voluntatem hominis, non Dei, *q. d.* Deus genuit nos reformando voluntatem nostram, ut illa ex impia fiat pia, ex carnali justa et sancta. In baptismo enim regeneramur involuntarie, utpote infantes; adulti vero per penitentiam sponte assumptam regeneramur voluntarie. «Nunc demum, *S.*, voluntaria generatio voluntarium exhibet sacrificium, juxta illud *Psal. lvi, 8: Voluntarie sacrificabo tibi, et confitebor nomini tuo, Domine, quoniam bonum est. Hæc est generatio quærentium Dominum. Quærentium, an habentium dicam? Habentium utique et quærentium; alioqui non possent querere non habentes. Verbo geniti, Verbum habent. Nam Deus erat Verbum.» Verum græcè est *ἑσώθητι*, id est volens, ut veritit *S. Hieronymus, lib. I Contra Jovinianum: «Eucumenius, destinata voluntate; alii, quia voluit; alii, gratuita benevolentia. Vox ergo,**

voluntarie, primo, secreti generationem nostram a generatione Filii Dei: Deus enim ab aeterno genuit Filium, non voluntarie, sed naturaliter et necessario; nos vero generat voluntarie et libere: ita S. Athanasius, serm. 4 *Contra Arian.*, et S. Fulgentius, lib. III *ad Monim.*, cap. VIII.

Secundo, voluntarie significat gratitatem Dei *voluntaria*, id est, *beneficentiam et benevolentiam*, qua sine meritis nostris, imo immerentes et indignos, clementer et liberaliter vocavit, elegit, justificavit, regeneravit, juxta illud *Oseez XIV, 5*: « Dilegam eos spontanea. »

Tertio, voluntarie » significat nos non casu, aut fortuita Dei voluntate, sed certo consilio, deliberatione, proposito et praedestinatione Dei ab eo esse genitos: hoc enim significat *βούλη*. Ita Oecumenius. Hoc est, quod ait Apostolus *Ephes. I, 9*: « Ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suae secundum beneplacitum ejus, quod proposuit in eo, in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, etc., in quo etiam et nos sorte vocati sumus, praedestinati secundum propositum ejus qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suae, ut simus in aeternam gloriae ejus. »

GENITI NOS. — Ter geniti sumus a Deo. **Primo,** naturaliter dum nati sumus: tunc enim genuit, id est creavit et formavit nos Deus. Ita Dionysius. **Secundo,** in baptismo, dum in eo renati sumus. **Tertio,** in penitentia, dum post baptismum in peccata relapsi per penitentiam renovati et regenerati sumus. Aliqui putant S. Jacobum ad tres hasce generationes respicere. Verum verius est eum duas posteriores duntaxat spectasse; has enim fecit Deus verbo veritatis. » Hoc est quod ait S. Joannes, cap. I, vers. 12: « Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. »

VERBO VERITATIS. — **Primo,** q. d. Per verbum, id est per Filium suum incarnatum, eumque « veritatis, » id est verum et veracem. Ita S. Athanasius, serm. 4 *Contra Arianos*; S. Bernardus, verbis jam citatis, et Oecumenius hic. Nam, ut ait S. Joannes, cap. I, vers. 17: « Lex per Moysen data est: gratia et veritas per Jesum Christum facta est. » E contrario generatio diaboli fit verbo falsitatis: promittit enim suis bona, sed falsa et fallacia.

Secundo, alii « verbo, » id est, jussu suo veraci, fideli et efficaci: ut veritas hic idem sit quod fidelitas, qua Deus fideliter generationem hanc spiritalem in Christo promissam praestitit et adimplevit.

Tertio, alii « verbo, » scilicet sat ramentali, dicendo in baptismo: « Ego te baptizo; » et in sacramento penitentiae: « Ego te absolvo. » Unde Apostolus ait: « Mundans eam lavacro aquae, in verbo vitae. » *Ephes. V, 19.*

Quarto, simpliciter et germanus, « verbo (Vatlabus, sermone) veritatis, » id est per Evangelium et veram Evangelii praedicationem, tum externam, tum magis internam per inspirationem et gratiam Christi: ita passim Interpretes. Unde S. Hieronymus, lib. I *Contra Jovinianum*: Christus, inquit, virgo virginitatem docuit verbo veritatis, quod successit umbræ ac specie quae praecessit in lege, dedicans in seipso virgine primitias virginitatis suarum. Rursum « verbo veritatis, » id est, per fidem veram: hæc enim est initium justificationis et regenerationis; diciturque *verbum* metonymice, quia ex verbo Evangelii praedicato et audito concipitur et « » renatur. Peccator enim audiens verbum Dei, ex *»* de Christi mediatoris concipit timorem et spem veniæ, et ex ea dolorem de peccatis, contritionem et amorem Dei, quibus disponitur ad justificationem quasi ad generationem spiritualem Dei.

Denique Cajetanus « verbo explicat ad verbum, q. d. Geniti sumus non ad fabulas, sed ad verbum veritatis vita et voce praedicandum, et celebrandum.

Moraliter discite qualis quaque sit hæc generatio et filiatio divina, utpote per quam simus divinæ consortes naturæ, filii et heredes Dei, ac coheredes Christi. In ea ergo pater est Deus semen est gratia proveniens, per Christi passionem et merita aspirata: mater est voluntas nostra; semen ejus est consensus in gratiam et vocationem Dei; proles est homo novus vivens vita gratiæ, imo ipso Deo et Christo. Ille enim per justitiam realiter et substantialiter mentem justis inhabitat, sanctificat, informat quasi anima, dirigitque et agit ad omne bonum; uti dixi *Oseez cap. I, vers. 10*, et II *Petri I, 4*. Vere S. Bernardus *ad Fratres de monte Dei*: « Formatio hominis, ait, institutio est moralis: vita ejus, amor Dei. Hunc fides concipit, spes parturit, charitas format et vivificat. Amor enim Dei, vel amor Deus Spiritus Sanctus amori hominis se infundens, afficit eum sibi. Et amans semetipsum de homine Deus, secum unum efficit et spiritum ejus, et amorem ejus. Amorem ergo Dei in homine ex gratia generat lactat lectio, meditatio pascit, oratio confortat et illuminat. »

Quocirca Christus Dominus ut hanc generationem et filiationem nobis procuraret, adeoque ut ipse quasi pater, imo mater nos parturiret et pareret, immensos dolores et cruciatu tota vita, sed praesertim in cruce et passione sustinuit: adeo ut videretur esse abyssus et mare dolorum, ut merito dicere possit cum Paulo: « Filii mei, quos iterum parturio, donec ego Christus formetur in vobis. » Et hoc significat hic grecum *ἀναίματος*, id est progenerit, parturit, peperit, in lucem emisit. Unde S. Bernardus, serm. 16 *in Cantic.*: « Voluntarie, ait, genuit nos verbo veritatis, non simul carnalis cupiditatis excusit, quemadmodum genitor carnis mææ. Deinde

etiam non peperit Unigenito pro se genito. Ita ipse quidem patrem se exhibuit mihi, sed non ego me illi vicissim filium. Quam fronte attollo jam oculos ad vultum patris tam boni, tam malus filius? Pudet indigna gessisse genere meo, pudet tantum patri vixisse degenerem. » Idem in tractatu *De Diligendo Deo*: « Si totum, ait, me debeo pro me facto, quid addam jam pro reflecto, et reflecto hoc modo? Nec enim tam facile reflectus, quam factus: nam qui semel et tantum dicendo fecit, in reficiendo profecto et dixit multa, et gessit mira, et pertulit dura; nec tantum dura, sed et indigna. Quid Deo retribuam pro se? Nam etiamsi me mille rependere possem, quid sum ego ad Deum? » Deus enim, ut ait S. Augustinus, plus me dilexit quam se, quia vitam suam dedit pro mea. Quanti est ut homo valeat Deum? ut pretium mortis nostræ sit mors Dei? ut Iytrum vite mens sit vita Dei? » Video, ait Eusebius Emisenus, hom. 6 *in Pascha*, ipsum transisse in pretium mentem, quandoquidem tam pretioso munere ipsa redemptio agit ut homo Deum valere videatur. » Quocirca merito Petrus Chrysologus, serm. 70: « Homo, ait, redi ad Deum sine amato a Deo, et ad illius gloriam da totum te, qui se tenet propter te ad suam deduxit injuriam: et voca patrem fidens, quem tanto amore tum probas, sentis, intelligis esse genitorem. »

UT SIMUS INITIUM ALIQUOD CREATURÆ EIUS. — **Primo,** q. d. Ut simus initium Christianismi, Ecclesie et fidelium. Aut, ut initiemur, consecremur et dedicemur Deo. Quare perperam et impie Lutherus censuit justitiam nostram vocari *initium*, quia inchoata est tantum, non completa, eo quod permixta sit cum concupiscentia et peccato mortali: unde non tam esse justitiam, quam tegmen et pallium injustitiæ: non enim esse aliud quam justitiam Christi nobis injustis imputatam. Hæc enim non renovat mentem, nec regenerat, nec facit novam creaturam, ut ait S. Paulus, *Ephes. cap. IV, vers. 24*, et Jacobus hic. Vide Bellarminum, lib. V *De Amis. grat.* cap. XI.

Secundo et germanus, pro *initium* græce est *ἀρχή*, id est *primitia*, ut verit Syrus et S. Hieronymus lib. I *Contra Jovinianum*. Ut simus, inquit, *primitia creaturarum ejus*; aut, ut Vatlabus, *ut principatum obtineamus inter creaturas ejus*; et, ut Oecumenius, *ut simus primi et honoratissimi*; et, ut Beda, *ut simus cæteris creaturis meliores*, nimirum ut simus ut primitiæ ex reliquo hominum aervo Deo selectæ, ac præcipua pars totius creaturæ ejus, cum angelica natura sortem et locum accipientes dignitatis gloriæ ejus, ut scilicet simus genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, utpote elevati ad filiationem divinam et ad jus hereditatis æternæ; ut tanquam sacrificiorum primitiæ, quæ ex optimis rebus seligi solent, offeramur Deo, participes effecti gratiæ, charitatis, amicitiae, imo

naturæ divinæ. Ita Beda, Titelmannus, Gagneus et alii. Sic *behamot*, id est *elephas*, vocatur « principium viarum Dei, » *Job XL, 14*, quia sua magnitudine est animalium principis et rex; atque, ut ait S. Basilius in *Hexægon.*, « elephantem videatur esse quidam animati montes. » Sic *Prin. va., 22*, Sapientia æterna vocatur « initium viarum Dei. » Sic Christus *Coloss. III, 15*, vocatur « primogenitus omnis creaturæ, » et *Psal. CIX, 4*: « Teum principium (hebraice *נִרְבוֹת nedabot*, id est *principatus*) in die virtutis tuæ. » Alludit Jacobus ad illud *Jerem. cap. II, vers. 3*: « Sanctus Israel Domino, primitiæ frugum ejus. » Israelitas enim ex omnibus gentibus elegit Deus quasi primitias in gentem et Ecclesiam suam.

Per *creaturam*, vel, ut græce est, *creaturas*, **primo**, accipe tum homines et animalia, tum omnia creata: horum enim primus et princeps est homo justus. Christus ergo est quasi sol justitiæ eximie fulgens omnique collustrans: justus sunt sicut stellæ; sed ita radiis hujus solis aspersi, ut inter omnia lucida lucidius resplendant; suoque splendore, licet participato, sed mirifice coruscante, solem ipsum quadamtenus referant. Nam, ut docet S. Thomas, II *Quest. CXIII, art. 9*, ad 3, bonum gratiæ est majus bono nature totius universi. Imo S. Augustinus, lib. II *ad Bonifacium*, cap. VI: « Gratiæ Dei, ait, non solum omnia sidera et omnes caelos, verum etiam omnes angelos supergreditur. » Sic similitur « principium » pro *principatu*, *Apocal. III, 14*: « Qui est principium (id est, præcipuus et princeps) creaturæ Dei; » et *Proverb. I, 7*, et alibi dicitur: « Timor Domini principium sapientiæ, » hoc est, præcipuum quiddam, et in sapientia præstantissimum. Sic sapientia dicitur « principium viarum Domini, » *Job XL, 14*; et « Initium vite hominis aqua et panis, » *Eccli. XXIX, 28*; et « Brevis in volatilibus est apis, et initium dulcoris habet fructus illius, » id est, obtinet primas partes in dulcedine, inter omnia dulcia dulcissimus est, *Eccli. cap. XI, vers. 2*. Ita notat Augustinus Quirios hic. Alludit ad primatum et glominium Adæ datum in animalia cæterasque creaturas, *Genesi I, 28*, quod peccato perditum recuperat justus per Christum, inchoate in hac vita, perfecte in futura.

Secundo, pressius et nervosius per *creaturas* accipe fideles reatos et « » generatos in baptismo. Hi enim per Christi gratiam sunt novi homines, et novæ creaturæ ipsius, ut ait Apostolus, *Ephes. cap. II, vers. 10*: « Ipsius, inquit, sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ preparavit Deus, ut in illis ambulemus, » etc.; cap. IV, vers. 24: « Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis. » Vide ibi dicta. Dicit ergo Jacobus, primos fideles a Christo genitos esse primitias creaturarum, id est filiorum ejus, puta fidelium deinceps futurorum; ideoque primitias Spiritus Christi accepisse, quasi in posteros verbo et exemplo

transfunderent et proserminarent: uti reipsa fecerunt apostoli, Martyres et Virgines, qui primo illo saeculo in omni sanctitate efflorescerunt, ac perfectae virtutis illustre exemplar futuris omnibus dederunt. Ita S. Fulgentius, *Contra objectiones Arianorum*, cap. III, censet Apostolos hic vocari *initium creaturae*, quia primo a Christo fuere vocati et regenerati, ac per eos caeteri fideles: Apostoli enim acceperunt primitias Spiritus Christi. Unde addit Jacobus *aliquid*, quo significat primitias has, tum esse paucas, quae magna deinceps fidelium sobole propagandae et multiplicandae sint; tum e multis electas esse et eximias; tum earum gratiam et dona esse tantum inchoata, complenda enim esse per gloriam in caelo. Sic Simon Magus dicebat se esse aliquem, magnum scilicet et eximium, *Actor*, viii, 9. Sicut ergo elephas creatus est princeps bestiarum, homo animalium, Lucifer angelorum et populorum, Christus omnium creaturarum, uti paulo ante dixit: ita Apostoli et viri Apostolici a Deo electi et effecti sunt principes filiorum Dei, puta fidelium, totiusque Ecclesiae, quae est creatura, id est nova progenies, familia et prosapia Dei, quos princeps Patris luminum mysticos esse montes, de quibus ait Psaltes, *Psal.* lxxv, 3: « Illuminans in mirabiliter a montibus aeternis, » censent ibidem S. Augustinus et S. Hieronymus.

Mystice Oecumenius, per primitias accipit sacerdotes, quos Deus in Ecclesia voluit esse principes et honoratissimos: sic enim Deus ex duodecim tribubus Israel pro eorum primogenitis elegit et accepit Levitas, ut sibi in tabernaculo deservirent, sacraeque et sacrificia peragerent, *Numer.* iii, 12.

Hinc infert S. Athanasius, tractat. *De Passione*, eos qui denominati sunt quasi primitiae, si quid ex se profanis usibus tribuant, id Deo suffurari. « Illud, ait, sciendum, quod quaecumque promissimus Deo, jam nostra non sunt, sed in aere Dei sunt; adeo ut si quid inde subtraxerimus, haudquaquam id faciamus velut quae nostra sunt usurpantes, sed ut quae Dei sunt sacrilegio depredantes. » Et S. Bernardus *ad Fratres de monte Dei*: « Nolite, ait, negligere, nolite tardare: grandis vobis restat via: non solum vovistis omnem sanctitatem, sed omnis sanctitatis perfectionem, et omnis consummationis finem: non est vestrum solum attendere quid praecipiat Deus, sed quid velit. Aliorum est Deo servire, vestrum ad haerere. »

19. SCITIS. — Legit *sci*, jam legunt *scit*, id est itaque, vel *quapropter*, *q. d.* Quapropter, fratres mei, sit omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum. Verum Latini passim legunt *sci*, id est, *scitis*. Est clausula dictorum, *q. d.* Sat scitis, o Christiani, ea quae dixi esse vera et a Christo Christianis tradita; ac proinde ea plane in cor vestrum demittite, in proximum operando redigite.

SIT AUTEM OMNIS HOMO VELOX AD AUDIENDUM. — Transit hic S. Jacobus more epistolari ad alia dogmata de formanda lingua et ira. Occasionem autem commodam eo transeuntis accipit ex his quae, vers. 5, dixit de sapientia, ac modo tum eam comparandi, nimirum per orationem; tum ea utendi, nimirum per patientiam in sufferendis tentationibus et persecutionibus. Illic enim a tres alios modos eandem comparandi, eaque utendi subnequit: a quibus primus est velocem esse ad audiendum; secundus, tardum esse ad loquendum; tertius, tardum esse ad iram. Nam nihil ita impedit sapientiam, atque tria vitia virtutibus jam dictis opposita, nimirum *primo*, tardum esse ad audiendum; *secundo*, velocem esse ad loquendum; *tertio*, velocem esse ad iram. Ira enim turbat mentem, ut rem plene et sedate considerare nequeat, sed impetu feratur in cogitationes indignabundas et vindictivas; ac proinde sapientiae, quae quietem mentis requirit, inopacem efficit. Porro respicit S. Jacobus ad coetus et conventus fidelium in Ecclesia, in quibus promissive doctiores, magisque ardentis docebant et exhortabantur, prout Spiritu Sancto agebantur, ut patet I *Corinth.* xiv, 29; in quibus subinde aliqui audaculi dicendi et docendi locum aliis modestioribus praeripiebant, ut suam ostenderent sapientiam et spiritum. Quare monet eos hic Jacobus, ut in illis coetibus humilitatis potius quam doctrinae dent specimen, malintque audire et discere, quam loqui et docere alios. Alioqui enim in audiendis nugis, obscenis, detractoribus, erroribus, pravis consiliis, non oportet velocem esse ad audiendum, sed claudere aures, juxta illud *Ecclesiastici* xxviii, 28: « Sepi aures tuas spinis, et linguam nequam noli audire. »

Porro, in velocitate audiendi S. Jacobus subintelligit velocitatem obediendi, et audita opere exequendi, ut ipse explicat vers. 22: « Non enim, ut ait S. Paulus, *Rom.* ii, 13, auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. » Ita Oecumenius et S. Bernardus, serm. *De virtute obedientiae*: « Tu ergo, inquit, cum voluntatem cordi, simplicitatem operi, hilaritatem vultui conjuxeris, adde velocitatem, ut sis juxta Jacobum Apostolum velox ad audiendum, et ad implendum velox. » Vide Plutarchum, lib. *De Officio auditoris*. Alludit, imo citat Jacobus *Ecclesi.* v, 13: « Esto mansuetus ad audiendum, ut intelligas et cum sapientia proferas responsum verum. » Ubi Syrus et Graecus habent, *esto velox ad audiendum, et cum tarditate da responsum*; pro quo Jacobus ait: « Esto velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum. »

TARDUS AUTEM AD LOQUENDUM. — Hoc etiam ad concionatores spectat, ut caveant nimium verborum volubilitatem, quam nonnulli vane consecrunt, ut faciendi apparent magis, quam ut populum moveant: licet enim subinde ad pathos incitanda sit vox et oratio, tamen reliquus sermo

potius sit sedatus et solidus, qualis fuit S. Gregorii, Chrysostomi, Leonis, Augustini et aliorum Patrum in concionando. Carpit Seneca volubilitatem orationis in Serapione, *epist.* 40: « Vis ista, inquit, dicendi rapida atque abundans aptior esse circulant, quam agenti rem magnam, ac seriam docenti. Movere vult turbam, et inconsultas aures impetu rapere. Quomodo autem regere potest oratio, quae regi non potest? Quis medicus agros in transitu curat? Remedia non prosunt, nisi immorentur. Habeat vires magnas oratio; moderatas tamen: perennis sit unda, non torrens. » Seneca consonat S. Ambrosius, lib. I *Officiorum*, cap. iii; legens enim cum textu Graeco, *Eccles.* xxviii, 29: « Alliga sermonem tuum, » subdit: « Ne luxuriet, ne lasciviat: sit restrictior et ripis suis coarceat. Cito lutum colligit amnis exundans. »

Quaerens hic *primo*, cur S. Jacobus ad sapientiam praereliquis requirit velocitatem audiendi et tarditatem loquendi? Respondeo *primo*, quia auditus est sensus disciplina, teste Aristotele. Unde videmus discipulos omnes audiendo doctrinam magistri, eam haurire firique sapientes, juxta illud *Prov.* i, 5: « Audiens sapiens, sapientior erit. » Ita S. Thomas Aquinas attente et silenter audiebat Albertum Magnum, adeo ut a condiscipulis per scommam vocaretur *bos mutus*; sed defendit eum Albertus, dicens: « Bos mutus mox tantus edet mugitus, ut eos totus audiat mundus. » Ita factum vidimus, et etiamnum fieri videmus. Auditio autem contraria est locutio, tum quia auditio sapientiam magistri recipit infunditque in animum audientis: locutio autem eam non infundit, sed potius effundit; tum quia auditio est discens, locutio docentis: satius autem, tutius et utilius cuique est discere, quam docere, quia qui discit, seipsum; qui docet, alios sapientia implet. Et hoc hic intendit S. Jacobus, nimirum docere Christianos, ut potius ambient sapientiae Christianae esse discipuli audiendo, quam doctores loquendo. Dni enim multumque disci debet, quod doceatur. In quo multi praecipites errant qui docere volunt, quae non didicerunt: prius magistri, quam discipuli. Itaque ordinem naturae et discipline invertunt. Monet ergo Christianos ordinis, humilitatis et modestiae, ut potius cupiant audire docentes, quam docere audientes: sapientiam enim est, non nisi post multam auditionem, meditationem et studium progredere ad docendum, idque tarde, et non nisi rogatum, imo jussum. Unde Pythagoras a suis discipulis exegit quinquennale silentium, ait Beda. Celebre est illud Publici Mimi:

Tacere quisquis nescit, hic nescit loqui.

Sublimius S. Augustinus, *epist.* 132, et in *Psal.* cxxxix: « Verbi Dei, inquit, inanis est forinsecus praedicator, qui non est intus auditor. »

Secundo, quia velocitas audiendi facit, ut homo

multa audiendo hauriat et cognoscat: tarditas autem loquendi facit, ut pauca et bene praemeditata loquatur: quorum utrumque est actus et praxis sapientiae; praesertim quia loquendo facile peccatur: « In multiloquio (enim) non deerit peccatum, qui autem moderatur labia sua, prudentissimus est, » ait Sapiens, *Prov.* x, 19. Nam ex volubilitate et lapsu linguae innumera sequuntur mala et clades, uti audiemus cap. iii, vers. 5. Unde Cato:

Nam nulli tacuisse nocet, nocet esse locutum.

Sciunt est illud Epaminondas: « Homo debet esse cupidus audiendi potius, quam loquendi; quia ex audiendo doctrina, ex loquacitate poenitentia nascitur. » Rursum, audita respu possunt; dicta revocari, et indicta esse nequeunt: nam « volat irrevocabile verbum. » Quocirca sapienter S. Augustinus, in *Questionibus ad Dilectum*, tom. IV, Quaest. III: « Ego, ait, plus amo discere quam docere; » citansque hunc locum Jacobi: « Ut ergo discamus, inquit, invitare nos debet suavitas veritatis, ut autem doceamus, cogere necessitas charitatis. Ubi potius orandum est, ut transeat ista necessitas, quae hominem docet aliquid homo, et simus omnes docibiles Dei. »

Tertio, quia Deus, qui est sapientissimus, hunc modum sapientiae non tantum verbo, sed et exemplo suo praescribit. Ipse enim per aeterna saecula in sua sapientia conleplenda et fruenda conquevit, et tarde, puta initio mundi et temporis, cepit loqui, uniuoque verbo *fact*, creavit caelum et terram, uniuoque quae eorum ambitu continentur. Rursus Deus per quinque annorum millia, quibus stetit mundus, paucissima locutus est, nimirum ea duntaxat quae in Bibliis continentur; adeo ut plerique homines plus loquantur uno anno, quam Deus locutus sit per tot annorum millia. Deum ergo imitantur qui multa audiunt, et pauca sed efficaciter loquuntur; qui multa agunt, pauca dicunt. Insuper Verbum incarnatum eundem sapientiae modum reipsa nos docuit, dum Verbum hoc infans et elingue factum est, dum scilicet pater natus est in Bethlehem; dumque idem usque ad annum etatis trigimum multa audivit, pauca locutus est. Nam quasi faber vitam egit in silentio; anno vero trigesimo cepit docere, sed quam pauca sunt ejus verba quae Evangelis continentur, si cum abyso sapientiae, quam in se continebat, conferatur? Sic et B. Virgo pauciloqua fuit, adeoque paucissima ejus verba in totis Evangelis invenies: audiendi vero fuit avida, praesertim Christum. Unde de ea ait Lucas, cap. i, vers. 31: « Mater ejus (Jesu) conservabat omnia verba haec in corde suo. » Sic et Magdalena tota intenta erat audiendis Christi sermonibus in silentio, ideoque a Christo dicitur optimam partem elegisse, *Luc.* x, 42.

Quarto, quia angeli, qui proxime inter creaturas ad Dei sapientiam accedunt, multa audiunt

rationem, quae opponitur irae : agitur enim hic de verbo, non de ratione ; unde Syrus vertit, *verbum quod est insitum in natura nostra*, graece *φύρα*, quod Θεουμεις et Vatablus vertunt, *natura*, nativum, verum, non factum, sicut Sap. xii, 40, ex adverso vocatur *φύρα*; *φύρα*, naturalis malitia obstativum. Melius alii passim hic *φύρα* vertunt, inditum, insertum, implantatum, sicut fit cum ramus unius arboris alteri inseritur, et, ut agricolae loquuntur, inoculatur, vel implastratur, quam Graeci et Latini vocant *emphyteusin*. Sic enim *¶* Memus pomo arbori inseri ramum piri, per eum igitur producere pira. Simili modo voluntati nostrae inseritur Dei verbum, fides et grana quasi surculus et ramus vitis, per eumque voluntas nostra producit opera supernaturalia fidei, spei, charitatis, patientiae, martyrii ceterarumque virtutum. Ubi advertit, *¶* insitum significare verbum Dei, fidem et gratiam non esse nobis comaturalia, sed aliunde, puta divinitus insita, ideoque gratuita et supernaturalia. *Secundo*, opera fidei et gratiae non tam esse tribuenda voluntati, quam fidei et gratiae : ex voluntate enim tantum accipiunt libertatem, scilicet quod sint opera vitalia, humana et libera ; ex fide vero et gratia accipiunt suam dignitatem et speciem, scilicet quod sint opera supernaturalia fidei, charitatis et gratiae : sicut arbor ponas cum per insertum ramum piri producit pira, esto succum suum ei communicet ; tamen quod pira producat, non poma, ramo piri inserto acceptum ferre debet ; non sibi. Alibi S. Paulus et Scriptura vice versa dicit nos inseri Christo, quasi Christus sit arbor, cui nos quasi rami vel surculi inseramur, ut ab eo vitam, succum et vigorem gratiae sugamus, juxta illud *Roman. vi, 8* : « Si complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus ; » et I *Joannis cap. iv, 16* : « Qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo. » Sic S. Paulus, *Roman. xi, 17*, ait gentes infideles et impias, quasi oleastros, per fidem et gratiam insertos esse in bonam olivam, puta in Christum, ut dulces pinguesque charitatis et bonorum operum olivas producant.

Quaes, quodnam est hoc « insitum verbum, » quod a nobis suscipi jubet S. Jacobus ? Respondet *primo*, Concilium Viennense esse Christum, sive Verbum incarnatum : hoc enim, si per fidem et gratiam suscipiamus, salvabit nos : ejus enim incarnatio simillima est insitioni, sive inoculationi arborum. *Primo* enim sicut arbori agrestiori aut steriliori inseri solet surculus arboris melioris et feracioris, ut per eum ponat suam agrestem sterilitatem, fructusque meliores et copiosiores producat : ita carni nostrae et humanitati infundendae et sterili, in horto uteri beatae Virginis, operante Spiritu Sancto, insertum fuit verbum divinum, ut ex humanitate et divinitate fieret una hypostasis, unumque suppositum quasi una arbor, quod per ramum Verbi divini fructus di-

vinos, dulcissimos et optimos produxit ; vice versa dici potest, quod humanitas quasi ramus in Christo inserta sit Verbo et divinitati quasi arbori et trunco. Deitas enim et hypostasis divina sustentat humanitatem et humanam naturam in Christo, non autem vice versa hypostasis humana sustentat divinam, hic enim fuit error Nestorii.

Secundo, sicut ramus resecatur ab una arbore ut alteri inseratur : ita Christus descendens in carnem quasi ablatum fuit, et resectus a sinu Patris, ut e caelesti paradiso transplantaretur in terrestrem.

Tertio, sicut arboris, cui insitio faciendae est, ramus praescinditur, ut ei alterisque melior inseratur : ita ab humanitate Christi ablata et quasi praecisa est hypostasis humana et creata, ut ei hypostasis divina communicaretur et quasi insereretur.

Quarto, sicut ramus arbori insitus cum ea coalescit, fitque una arbor : ita humanitas Verbo insita cum ea coalescit in unam eandemque personam.

Quinto, sicut ramus colligitur arbori ut coalescat : ita colligata est divinitas humanitati per vinculum unionis hypostaticae. Praeclare S. Bernardus, serm. 3 *De Vigil. Nativit.* : « Nihil Deo sublimius, inquit, nihil vilius limo, et tamen tanta dignatione Deus descendit in limum, tantaque dignitate limus ascendit ad Deum, ut quidquid in eo Deus fecit, limus fecisse crederetur ; quidquid pertulit limus, Deus in illo pertulisse dicitur. »

Sexto, sicut in vere flante austro cum arbores sudant, ac in gemmas prorumpunt, faciendae est ramorum insitio : ita incarnationi Verbi facta est in vere, puta 25 die martii, quo conditus est mundus, ut eum repararet et renovaret.

Hinc *secundo*, nonnulli per « insitum verbum » accipiunt Eucharistiam. In ea enim Christus nobis nostroque stomacho et menti realiter et substantialiter inseritur et quasi inoculatur ; sed ita ut nos potius conversati in, quam ipse convertatur in nostram substantiam et qualitatem, ut ait S. Augustinus. Verum hoc mysticum est, non litterale.

Alii per « verbum insitum » accipiunt Christum cruci affixum. Arbor enim crucis erat lignum silvestre et sterile ; juxta illud : « Maledictus omnis qui pendet in ligno, » *Galat. cap. iii, vers. 13*. Christus autem generosus et fecundum fuit virgultum, juxta illud *Isaiae iv, 2* : « In illa die erit germen Domini in magnificentia, et gloria, et fructus terrae sublimis. » Hoc igitur virgultum per clavos insitum et innexum fuit in crucem, tuncque crux uberimos orbis protulit fructus ; juxta illud *Jerem. xxxiii, 13* : « Germinare faciam David germen justitiae. » Verum hic sensus accommodatius est et concionatorius, non genuinus.

Tertio, « verbum insitum » est Verbum Dei, puta S. Scripturam et Evangelium. Ita Beda, *Glossa*,

agnus, Catharinus et Cajetanus. Dicitur « insitum, » ut distinguatur a congenito, puta a lumine rationis nobis a natura ingenerato. Unde S. Thomas explicans illud *Ephes. cap. vi, 18, Et gladium spiritus, quod est verbum Dei* : « Praedictio, inquit, dicitur gladius spiritus, quia non penetrat usque ad spiritum, nisi ducatur a Spiritu Sancto. » Dicitur ergo « insitum, » quia per Apostolorum praedicationem et audientium fidem animis creditum a Spiritu Sancto inseritur et inspiratur.

Ubi nota appositae analogiae inoculationis surculi in arborem et insitionis verbi in animam. Multae enim conditiones in insitione arborum servandae sunt, quas recenset Columella lib. V, cap. xi ; Varro, lib. I *De Re rust.* ; Plinius, lib. XVII, cap. xiv, et alii. *Prima* est, sicut ramus per insitionem arbori inseritur, ita Christus per praedicationem et fidem menti inditur. *Secunda*, sicut ramus nativus praescinditur ut alter melior inseratur, ita in lege veteri circumcidebatur caro praeprii, ut fideles insererentur Ecclesiae et gratiae Dei : in lege autem nova circumciditur anima resecando peccata et vitia, ut Dei fides et gratia menti inseri possit. *Tertia*, ut ramus unius arboris commode alteri inseri possit, debet ei similis esse in cortice : ita Christus nobis inseritur, quia externa specie et quasi cortice, puta humanitate, nobis est similis. *Quarta*, findendus est ramus usque ad medullam, ut ei alter surculus inseri et agglutinari possit : ita findenda est anima usque ad cor et intumum ejus sinum per amorem Christi, ut ei ipse Christus inseri et inoculari, ac, ut ita dicam, in corda intimeque uniri possit, sicut vicissim usque ad cor fixus et transfixus est in cruce, ut nostro cordi uniri posset. Unde *Canticor. cap. iv, vers. 9*, dicit : « Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, » ubi per *vulnerasti* hebraice est *ברחני libbathani*, id est, abstulisti mihi cor, transfixisti mihi cor, exordiasti me : amans enim amato dare debet cor, ut, sicut in inoculatione rami ejus medulla medullae arbori, ita cor amantis cordi amati uniat et inseratur. *Quinta*, ramus insitus arbori, ei bubulo fimo et luto colligandus, et contra frigus aestumque muniendus est : ita meditatione nostri fimi et luti, id est, misericordiae, mortis et novissimorum, anima Christo colliganda, et contra omnes acedie, gulae, luxuriae aliorumque vitiorum tentationes munienda est.

Sexta, insitio arborea faciendae est in vere, flante Austro : ita insitio spiritualis optime fit in juventute et aetate florida, afflante Spiritu Sancto. Juventus enim flexibilis est, omnemque insitionem recipit : senectus vero si in vitibus nutrita consensuit, difficile incolito mores et vitia deponit, ac proinde perdifficile est virtutes oppositas ei inserere. *Septima*, surculi inserendi praescindendi sunt ex arbore nimirum triennali ; item ex ramis novis, qui spectant Orientem, idemque ramis alterius arboris Orientem pariter spectantibus inserendi sunt : ita verbum Dei animae indendum, hauriendum

est a sancta Trinitate, et a Christo, cujus nomen est Oriens, *Zachar. vi, 12* ; ac vicissim animae ad Orientem, hoc est, parti superiori, quae coelum caelestia spectat, vitamque novam et spirituale desiderat, inserendum est. *Octava*, sicut arbor silvestris quae prius nihil producebat, ut non nisi pruna agrestia, per inoculationem piri producit pira dulcia et sapida : ita anima inculca et cupiditatibus luxurians, quae prius nonnisi opera gulae, luxuriae, superbiae, etc., producebat, per insitionem verbi et gratiae Dei producit pira suavissima sobrietatis, castitatis, humilitatis, charitatis, etc. : ita Clemens Alexandrinus, lib. VI *Stromat.*, vi, ubi quatuor insitionis corporalis species recenset, easque mystice notanda species insitionis spiritualis accommodat. *Nonam*, ramus insertus ramum arboreum cui inseritur, quasi maritalitatem et aretissimum conjugii vinculo sibi copulat : ita Christus per verbum Dei despondit sibi animam fidelem, juxta illud *I Corin. xi, 2* : « Despondeo vos uni viro virginem castam exhibere Christo. » Rursus ramus insertus ramum alterum cui inseritur, quasi adoptat, juxta illud Ovidii, lib. I *De Remedii Amoris* :

Venerit insilio, fac ramum ut ramus adoptet.

Ita Christus per verbum, fidem et gratiam nos sibi in filios et haeredes adoptat. *Decima*, sicut ramus insertus alteri cui inseritur, firme cohaeret, adeoque unus cum eo fit idemque : ita Christus per fidem et gratiam firme animae nostrae copulatur et unitur, ut nisi per hostilem voluntatem abjiciatur et resecetur, perpetuo animae conjunctus et quasi conjugatus maneat. *Undecima*, insitio arbori est instar culturae : facit enim ut melior sit, melioremque ac magis digestum succum producat, indeque meliorem fructum producat : ita insitio fidei et gratiae animam animalem excolit, innovat, perpolit, ut succum caelestem imbibat et induat, indeque caelestes actiones producat. Hinc discere quam utile sit audire, legere, ruminare verbum Dei : sic enim illud menti inserendo, eam innovamus, caelestemque facimus, ut omnis ejus succus, id est, cogitatio, et affectio, et fructus, id est, actio, sit spiritualis et caelestis : sicut ex adverso legere, audire, ruminare verba vana, carnalia, lasciva, maledica, hominem facit vanum, carnalem, lascivum, maledicum. Unde S. Ambrosius, lib. IX in *Lucam*, cap. xx : « Ut tener surculus, inquit, veteri excisus ab arbore in alterius foetu radicis inseritur : ita populus sanctus surculi veteris cicatricibus enodatis, in novo illo crucis ligno tanquam gremio pie parentis fatus inolescit, Spiritusque Sanctus in hoc carcere corpus infusus, velut in illa demissus terrarum scrobes, aquae salutaris irrigatio diluit quidquid est foetidum, membrorumque nostrorum habitus in caelestem erigit disciplinam. »

Mystice haec omnia facile adaptes verbo Dei inspirato, hoc est, inspirationi divinae : haec